



RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-35-13
Otsuse kuupäev	10. veebruar 2014
Kohtukoosseis	Eesistuja Priit Pikamäe, liikmed Eerik Kergandberg, Jaak Luik, Ivo Pilving ja Jüri Põld
Kohtuasi	Riigilõivuseaduse § 56 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) põhi-seaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni, ja riigilõivuseaduse § 56 lõigete 1 ja 19 ning lisa 1 kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni
Menetluse alus	Harju Maakohtu 26. juuni 2013. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-09-52419
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

1. Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni.
2. Jätta rahuldamata Harju Maakohtu taotlus tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks riigilõivuseaduse § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni.

ASJAOLUD, MENETLUSE KÄIK JA MAAKOHTU MÄÄRUS

1. Harju Maakohtu menetluses oli tsiviilasi nr 2-09-52419 Tatjana Pogodina hagi Aleksander Trošini vastu. A. Trošin tasus 31. detsembril 2009 esitatud vastuhagi (kinnistu kaasomandi lõpetamise ja 71 062 krooni 58 senti nõue) hinnalt 901 062 krooni 58 senti riigilõivu 75 000 krooni (4793 eurot 37 senti) sel ajal kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lõike 1 ja lisa 1 alusel. Harju Maakohus jättis vastuhagi tervikuna rahuldamata.
2. A. Trošin esitas 12. oktoobril 2010 apellatsioonkaebuse ja tasus selle hinnalt 221 062 krooni 58 senti riigilõivu 22 500 krooni osamaksetena Tallinna Ringkonnakohtu 18. novembri 2010. aasta määruse alusel (TsMS § 181 lõige 3¹). Tallinna Ringkonnakohus rahaldas 17. mail 2011

apellatsioonkaebuse osaliselt, maakohtu otsuse muudetud resolutsiooniga lõpetati poolte kaasomand ja kinnistu jäeti A. Trošinile. Vastuhagi 71 062 krooni 58 senti (4541 euro 72 senti) nõudes saadeti uueks läbivaatamiseks Harju Maakohtule. Ringkonnakohtu otsus jõustus 14. septembril 2011.

3. A. Trošin esitas maakohtus 4541 euro 72 senti nõude menetlemisel 20. märtsil 2013 taotluse tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks vastuhagiavalduse ja apellatsioonkaebuse esitamise ajal kehtinud RLS § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 tasumisele kuulunud riigilõivude osas ning tagastada enamtasutud riigilõiv.

4. Harju Maakohus tegi 4541 euro 72 senti nõude ning kogu tsiviilasja menetluskulude jaotamise kohta otsuse 26. juunil 2013. Sama kuupäeva määrusega tunnistas kohus põhiseaduse vastaseks ja jättis kohaldamata 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni, ja RLS § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni, tuginedes Riigikohtu riigilõivualasele kohtupraktikale. Maakohus määras tasumisele kuulunud riigilõivud lähtuvalt enne 1. jaanuari 2009 kehtinud riigilõivumääradest ja muuhulgas tagastas apellatsioonkaebuse esitamisel tasutud riigilõivust 687 eurot 5 senti enamtasutud lõivu.

5. Harju Maakohtu määrus saabus Riigikohtusse 28. juunil 2013.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

6. Riigikogu leiab, et RLS § 56 lõigete 1 ja 19 ning lisa 1 sätted, mis näevad ette kohustuse tasuda vaidlustatud määras lõive, on põhiseadusega vastuolus.

7. A. Trošin leiab, et praeguses asjas tasuda tulnud riigilõivud olid põhiseaduse vastased.

8. Hagiavalduselt tasutud riigilõivu põhiseadusvastasust kinnitab Riigikohtu praktika. Apellatsioonkaebuselt tasutud riigilõiv 22 500 krooni (1438 eurot 1 sent) on võrdne rohkem kui viiekordse apellatsioonkaebuse esitamise ajal kehtinud miinimumpalgaga ja ületab kaks korda ühe tsiviilasja keskmist arvestuslikku kulu ringkonnakohtus 2010. aastal. Seega ei saa ka seda lõivu pidada vajalikuks meetmeks, tagamaks menetlusosaliste osalemist menetluskulude kandmisel. Apellatsioonkaebuse menetlemise kulusid ringkonnakohtus on võimalik katta märkimisväärselt madalama ja seega kohtusse pöörduda soovivaid isikuid vähem koormava riigilõivuga. A. Trošin maksis menetluse jätkumise huvides ära nõutud riigilõivud, samas ei ole ta nõustunud lõivude suurusega. Sellele viitab mh asjaolu, et ta taotles lõivude tasumiseks menetlusabi ning kohus on menetlusabi korras ka võimaldanud tasuda riigilõive osamaksetena. Isikul on maakohtus õigus nõuda TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõike 4 alusel enamtasutud riigilõivu tagastamist ja põhiseaduse (PS) § 15 lõike 1 alusel kohaldatud riigilõivumäärade põhiseaduspärasuse kontrollimist.

9. T. Pogodina arvates on vaidlustatud riigilõivuseaduse sätted põhiseaduspärased ja algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus ei ole lubatav.

10. Riigilõivude eesmärgiks on tagada menetlusökoonoomia ja takistada sellel eesmärgil liigsete ja pahatahtlike kaebuste esitamist. Olukorras, kus riigilõivude tasumiseks on võimalik saada menetlusabi nii osamaksetena tasumise kui ka osaliselt või täielikult tasumisest vabastamise näol, on vaidlustatud lõivumäärad põhiseaduspärased. A. Trošini taotlus kontrollida tasutud riigilõivude põhiseaduspärasust on hilinenud. Kohtusse pöördumise piirangu põhiseaduspärasus peaks olema selge enne kohtuasja lahendamist. Pärast vaidluse lõppu võib vaidlustada riigilõivu suuruse põhiseaduspärasuse vaid erandlikel juhtudel, mida praegu ei esine. Riigikohtu üldkogu leidis 2. aprilli 2013. aasta määruses asjas nr 3-2-1-140-12 (punkt 20), et TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja

lõiget 6 tuleb koostoimes tõlgendada selliselt, et enam tasutud riigilõivu tagastamist nõudes saab isik tugineda lõivu põhiseadusvastasusele kuni menetluse jõustunud lahendiga lõppemiseni, kui isikul oli võimalus esitada selline taotlus menetluse ajal. Praeguses asjas jõustus kaasomandi lõpetamist puudutanud otsus 14. septembril 2011.

11. Õiguskantsler peab vaidlusaluseid riigilõivuseaduse sätteid nii vastuhagiavalduse kui ka apellatsioonkaebuse osas vastuolus olevaiks PS § 15 lõikega 1, § 24 lõikega 5 ja §-ga 11.

12. Justiitsministri arvates on vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted põhiseaduspäraseks.

KOHALDAMATA JÄETUD SÄTTED

13. Riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 "Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine" lõiked 1 ja 19:

"(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

(19) Tsiviilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust."

14. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde (RT I 2008, 59, 330 – jõust. 01.01.2009) "Riigilõivu täismäärad avalduse esitamise eest tsiviilkohtumenetluses (kroonides)" (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) väljavõte:

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
200 000	[---]
225 000	22 500
[---]	
1 000 000	[---]
1 500 000	75 000

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

15. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2). Asjasse puutuv on säte, mille põhiseadusega vastuolu eeldades peab kohus tegema teistsuguse otsustuse kui selle sätte põhiseaduspärasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

16. Riigikohtu üldkogu leidis 2. aprilli 2013. aasta määruses asjas nr 3-2-1-140-12, et TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõiget 6 tuleb koostoimes tõlgendada selliselt, et enam tasutud riigilõivu tagastamist nõudes saab isik lõivu põhiseadusvastasusele tugineda kuni menetluse jõustunud lahendiga lõppemiseni, kui isikul oli võimalus esitada selline taotlus menetluse ajal (viidatud otsuse punktid 20–21).

17. Kolleegiumi hinnangul on praeguses asjas riigilõivumäärade põhiseaduslikkuse kontroll lubatav. Hagihinda arvutades liidetakse ühes hagi sisalduvad nõuded (TsMS § 134 lõige 1). Praeguses asjas maksti riigilõivu vastuhagi hinnalt, mis saadi kaasomandi lõpetamise ja 71 062 krooni 58 sendi

nõude liitmisel. Kaasomandi lõpetamise nõudes jõustunud otsusega menetluskulusid ei jaotatud. Enam tasutud riigilõivu tagastamise taotlus esitati 71 062 krooni 58 senti (4541 euro 72 senti) nõude menetlemise ajal, seega enne tsiviilasjas menetluse jõustunud lahendiga lõppemist.

18. Arvestades Riigikohtu seisukohti riigilõivumäärade põhiseaduslikkuse järelevalve asjades, loeb kolleegium asjassepuutuvateks RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni, ja RLS § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni.

19. Hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 15 lõikes 1 ja § 24 lõikes 5 sätestatud põhiõigusi (vrd Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 22.1; 12. aprilli 2011. aasta otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 39).

20. Riigikohus on pidanud tsiviilkohtumenetluses riigilõivude eesmärkideks ja ühtlasi kohtusse pöördumise ning edasikaebeõiguse riive legitiimseteks eesmärkideks menetlusosaliste osavõttu õigusemõistmise kulude kandmisest ehk seda, et toiminguosaline hüvitaks riigi tehtava avalik-õigusliku toimingu kulutused kas täielikult või osaliselt (Riigikohtu üldkogu otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 25.5; otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 44), ja menetlusökonomiat ehk eesmärki vältida põhjendamatute ja pahatahtlike kaebuste esitamist (üldkogu otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 25.5; otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punktid 44 ja 45).

21. Riigilõivu määra 75 000 krooni, mis tuli tasuda hagiavalduse esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni, tunnistas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium 4. novembri 2013. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-28-13 põhiseaduse vastaseks. Seega on üks praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas vaidlustatud riigilõivuseaduse norm juba tunnistatud põhiseadusvastaseks.

22. Kolleegium tunnistab seetõttu PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 ja lisa 1 olid 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis PS § 15 lõikega 1 ja §-ga 11 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 900 000 krooni kuni 1 000 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 75 000 krooni.

23. Teiseks on praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas asjassepuutuv riigilõivu määr 22 500 krooni, mis tuli tasuda tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni apellatsioonkaebuselt. Kolleegium leiab, et see määr on põhiseadusega kooskõlas.

24. Riigikohtu üldkogu tunnistas 21. jaanuari 2014. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-17-13 põhiseadusega kooskõlas olevaks praegu vaidlusalusest riigilõivumäärast 22 500 krooni oluliselt suurema määra 35 000 krooni, mida tuli 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 alusel tasuda hagiavalduselt tsiviilasjas hinnaga üle 300 000 krooni kuni 350 000 krooni. Üldkogu leidis, et 35 000 krooni suuruse riigilõivumääraga põhjustatud riive kohtusse pöördumise põhiõigusele on mõõdukas (otsuse punkt 43). Kolleegium lähtub üldkogu sellest seisukohast ja leiab praeguses asjas, et apellatsioonkaebuselt hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni nõutud riigilõiv 22 500 krooni on menetlusökonomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärgi tagamisel sobiv, vajalik ja mõõdukas abinõu.

25. Kolleegium mõonab, et riigilõivumäära suurusest sõltub põhiõigustesse sekkumise ulatus ja intensiivsus. Samas vähendab edasikaebe põhiõiguse riive intensiivsust ringkonnakohtu määrusega TsMS § 181 lõike 3¹ alusel A. Trošinile menetlusabi korras antud võimalus tasuda apellatsioonkaebuselt riigilõiv osamaksetena. Kohus leidis, et kuigi majandusliku seisundi tõttu ei ole alust apellandile menetlusabi anda, takistab tasumisele kuuluva riigilõivu korraga tasumine kohtuasja asjaolusid arvestades ebamõistlikult tema õigust pöörduda kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks.

26. Asunud seisukohale, et riigilõivu määr 22 500 krooni on põhiseaduspärane, jätab kolleegium PSJKS § 15 lõike 1 punkti 6 alusel rahuldamata Harju Maakohtu taotluse tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks RLS § 56 lõiked 1 ja 19 ning lisa 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 200 000 krooni kuni 225 000 krooni tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 22 500 krooni.

27. Kolleegium märgib täiendavalt järgmist. Harju Maakohus on 26. juuni 2013. aasta määrusega tagastanud A. Trošinile 687 eurot 5 senti apellatsioonkaebuse esitamisel tasutud riigilõivust. Riigi Tugiteenuste Keskus on määruse täitnud 8. augustil 2013. Põhiseaduspärane riigilõiv apellatsioonkaebuselt on kolleegiumi otsusel 22 500 krooni (1438 eurot 1 sent). Maakohus on seega alusetult tagastanud 687 eurot 5 senti. TsMS § 179 lõike 2 alusel võib vähem tasutud riigilõivu isikult välja mõista mh asja lahendanud maakohus.

Priit Pikamäe

Eerik Kergandberg

Jaak Luik

Ivo Pilving

Jüri Põld